

หลักการประกอบटनाที่ปัจจัย

เป็นเหตุกัตตวาก

โดยพระมหาธรรมรงค์ ธรรมภาณี ป.ธ.๙

หลักการประกอบटनाที่ปัจจัย

ตุน ตฺวา ตฺวาน

เป็นเหตุกัตตฺวาจก

๑. หลักการประกอบ ตูวา ปัจจัยเป็นเหตุกัตตฺวาจก

ตฺวนาธิปัจจัยที่ประกอบเป็นเหตุกัตตฺวาจกต้องลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยเหมือนอาขยาต ปัจจัย ๔ ตัวนี้เป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่าประธานในประโยคเป็นผู้ใช้ให้คนอื่นทำหรือแสดงกิริยาอย่างไรอย่างหนึ่งในประโยค การประกอบตฺวนาธิปัจจัยเป็นเหตุกัตตฺวาจกมีหลักการที่ควรทราบ ๖ อย่าง คือ

๑. ธาตุที่นำมาประกอบจะเป็นสกัมมธาตุก็ได้ อกัมมธาตุก็ได้

๒. ให้ลงปัจจัยในเหตุกัตตฺวาจกได้ทั้ง ๔ ตัว ตามลักษณะของธาตุ

คือเอกสระธาตูกับอนเกสระธาตุ (ดูในอาขยาตเพิ่มเติม)

๓. ไม่ต้องลงปัจจัยประจําหมวดธาตุ ๕ หมวด คือ

(๑) หมวด ภู

(๒) หมวด รุธ

(๓) หมวด สฺ

(๔) หมวด ตน

(๕) หมวด จุร

ธาตุ ๒ ตัวในหมวด สฺ ธาตุ คือ วุ (ร้อย), อป (ถึง) ลง ณา, อุณา ปัจจัยได้
เช่น ปาปุณาเปตฺวา, อาวุณาเปตฺวา

๔. จะลงปัจจัยประจําหมวดธาตุหรือไม่ลงก็ได้ ๓ หมวด คือ

(๑) หมวด ทิว (๒) หมวด กิ

(๓) หมวด คห

๕. ถ้าลง ฌย, ฌาปย ปัจจัยให้ลง อิ อาคมหน้า ตฺวา ปัจจัย ถ้าลง ฌ, ฌาเป ปัจจัยไม่ต้องลง อิ อาคม

๖. ใช้เป็นกิริยาในระหว่างเท่านั้น ยกเว้นประโยคกิริยาประธานนัย เช่น
เต เสฏฺฐิโน เอวํ (ธนํ) วฑฺฒตฺวา, นครวาสี อภฺฐ โภภฺโย อทาสี.

อ.เศรชฺฐิ ท. เหล่านั้น ยังทรัพย์ ให้เจริญแล้ว อย่างนี้, อ.เศรชฺฐิ ผู้อยู่ใน
เมือง ได้ถวายเป็นแล้ว ซึ่งโภภฺโย ท. เปด.

๒. หลักการแปลตุนาที่ปัจจัยที่เป็นเหตุกัตตฺวาจก

การแปลกริยาที่ลงตุนาที่ปัจจัยให้แปลไปตามลำดับ อยู่หน้าให้แปลก่อน อยู่หลังแปลทีหลัง โดยให้แปลบทการิตกัมมะก่อนแล้วจึงแปลกริยา ว่า ยัง... ให้...แล้ว ถ้าบทการิตกัมมะไม่มีให้โยคเข้ามา เช่น

ราชา (ราชปุริเส) เต สพฺพเพ (ชเน) คาหาเปตฺวา ราชงฺคเณ (ราชปุริเส)
นาภิปรมาเณ อาวาญฺเฐ ชนาเปตฺวา เต (ชเน) ตตฺถ (อาวาญฺเฐ) นิสีทาเปตฺวา ปิสุ
ปุเรตฺวา (ราชปุริเส) อฺปริ ปลาลํ วิกีราเปตฺวา (ราชปุริเส) อคฺคิ ทาเปสิ.

คาหาเปตฺวา ยัง...ให้จับแล้ว มาจาก คห+ณาเป+ตฺวา เป็นสกัมมธาตุ

ชนาเปตฺวา ยัง...ให้ขุดแล้ว มาจาก ชน+ณาเป+ตฺวา เป็นสกัมมธาตุ

นิสีทาเปตฺวา ยัง...ให้นั่งแล้ว มาจาก นิ+สท+ณาเป+ตฺวา เป็นนอกัมมธาตุ

ปุเรตฺวา ยัง...ให้เต็มแล้ว มาจาก ปุร+ณ+ตฺวา เป็นนอกัมมธาตุ

วิกิธาเปตฺวา ยัง...ให้เกลี่ยแล้ว มาจาก วิ+กิริ+ณาเป+ตฺวา เป็นสกัมมธาตุ

อ.พระราชฯ ทรงยังราชบุรุษ ท. ให้จับแล้ว ซึ่งชน ท. ทั้งปวง เหล่านั้น

ทรงยังราชบุรุษ ท. ให้ขุดแล้ว ซึ่งหลุม ท. อันมีสะดือเป็นประมาณ ที่เนิน

แห่งพระราชฯ ทรงยังชน ท. เหล่านั้น ให้นั่งแล้ว ในหลุม ท. เหล่านั้น ทรง

ยังดินร่วน ให้เต็มแล้ว ทรงยังราชบุรุษ ท. ให้เกลี่ยแล้ว ซึ่งฟาง ในเบื้องบน

ยังราชบุรุษ ท. ให้ให้แล้ว ซึ่งไฟ. (ธ.บ. ๒/๕๙)

๓. ปัจจัยที่มีอำนาจพหุทธิและไม่มีอำนาจพหุทธิ

เมื่อลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยจะต้องพหุทธิสระต้นธาตุที่มีเสียงสั้นด้วยเสมอ การพหุทธิสระต้นธาตุนั้นเกิดจากอำนาจของปัจจัยประจำวากว่าตามหลักการพหุทธิปัจจัยในวากแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

๑) ปัจจัยที่ไม่เนื่องด้วย ฌ มี ๑๑ ตัว คือ อ (เอ) ย ฌ ฌา อุณา นา ปุป ฌหา โอ ยิร

๒) ปัจจัยที่เนื่องด้วย ฌ ปัจจัย มี ๔ ตัว คือ

-เณ ฌย เป็นปัจจัยในกัตตวากและเหตุกัตตวาก

-ฌาเป ฌาปย เป็นปัจจัยในเหตุกัตตวาก

ในปัจจัย ๒ กลุ่มนี้ปัจจัยที่มีอำนาจในการพหุทธิสระต้นธาตุ มี ๕ ตัว
คือ อ, เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ส่วนปัจจัยที่เหลือพหุทธิสระต้นธาตุไม่ได้
ปัจจัยที่เนื่องด้วย ฌ หรือมี ฌ ติดตามทั้ง ๔ ตัวต้องลบ ฌ ทิ้งทุกครั้ง
เมื่อประกอบเข้ากับธาตุ

๑) ความหมายและหลักการพจนานุกรมสระต้นธาตุ

คำว่า พจนานุกรม แปลว่า เจริญ ตรงกับภาษาบาลีว่า วุฑฺฒิ การพจนานุกรมก็คือ การทำสระให้เจริญ ในที่นี้หมายถึงการเปลี่ยนสระเสียงสั้น (อ อี อุ) ซึ่งเกิดในฐานเดียวให้เป็นสระที่เกิดใน ๒ ฐาน มีวิธีการทำดังนี้

(๑) พจนานุกรม อู อู เป็น โอ (อู อู เกิดที่ริมฝีปาก โอ เกิดที่คอ+ริมฝีปาก)

(๒) พจนานุกรม อี อี เป็น เอ (อี อี เกิดที่เพดาน เอ เกิดที่คอ+เพดาน)

(๓) พจนานุกรม อ เป็น อา (อ มีมาตราเดียว อา มีเสียงยาวเป็น ๒ มาตรา)

เฉพาะการพจนานุกรม อ เป็น อา นั้น เกิดจากอำนาจของปัจจัยที่เนื่องด้วย ณ เท่านั้น อ ปัจจัยพจนานุกรมไม่ได้

๒) ข้ออนุญาตในการพหุทธิสระต้นธาตุ

(๑) ลงหลังธาตุสระเดี่ยวเป็น อุ อุ พหุทธิ อุ อุ เป็น โอ

-อ ปัจจัย (เฉพาะหมวด ภู ธาตุ) แปลง โอ เป็น อว ได้อีก

-เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัย แปลง โอ เป็น อว

-ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยมีอำนาจรัสสะ อว กลับเป็น อว ได้

(๒) ลงหลังธาตุสระเดี่ยวเป็น อิ อี พหุทธิ อิ อี เป็น เอ

-อ ปัจจัย (เฉพาะหมวด ภู ธาตุ) แปลง เอ เป็น อย

-เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย แปลง อย เป็น อาย

-ฌาเป, ฌาปย ปัจจัยมีอำนาจรัสสะ อาย กลับเป็น อย ได้

(๓) ลงหลังอเนกสระธาตุ สระต้นธาตุเป็น อุ พยัตยิ์ อุ เป็น โอ

(๔) ลงหลังอเนกสระธาตุ สระต้นธาตุเป็น อิ พยัตยิ์ อิ เป็น เอ

(๕) ลงหลังอเนกสระธาตุ สระต้นธาตุเป็น อ พยัตยิ์ อ เป็น อา

๓) ข้อห้ามในการพยัตยิ์สระต้นธาตุ

(๑) เมื่อลงหลังธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็นที่ฆะ ห้ามพยัตยิ์สระต้นธาตุ

(๒) เมื่อลงหลังอเนกสระธาตุ ที่แม้มีสระต้นธาตุเป็นรัสสะ แต่ถ้าอยู่

หน้าพยัญชนะสังโยคก็พยัตยิ์ไม่ได้ เช่น ลกข, มนต, จินต

(๓) อเนกสระธาตุบางตัวไม่นิยมพยัตยิ์สระต้นธาตุ เช่น กถ (กล่าว),

คณ (นับ), ชฎ (ถาง), ฆฎ (พยายาม), ทม (ฝึก), ถก (ปิด) เป็นต้น

(๔) อเนกสระธาตุที่มีสระที่สูงสุดธาตุเป็นสระ อิ เมื่อลงนิคคหิตอาคมไม่ต้องพยทธีสระต้นธาตุ เช่น กติ (ป๋น), ผติ (ต๋น), ถมิ (ค้ำ), กปี (ล้น), มทิ (ประดับ), วมิ (ตวาด), กทิ (คร่ำครวญ)

๔. หลักการลง เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย ปัจจัย

๑) เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วย อา อิ อี เอ ลง ฌาเป ฌาปย ปัจจัยเท่านั้น

ทา+ฌาเป+ตฺวา =ทาเปตฺวา ยัง...ให้ถวายเป็นแล้ว

ชิ+ฌาเป+ตฺวา =ชยาเปตฺวา ยัง...ให้ชนะแล้ว

นี+ฌาเป+ตฺวา =นยาเปตฺวา ยัง...ให้นำไปแล้ว

เค+ฌาเป+ตฺวา =คยาเปตฺวา ยัง...ให้ขับร้องแล้ว

๒) เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อุ อู ลง เณ ฌย ปัจจัย

สุ+เณ+ตฺวา =สาเวตฺวา ยัง...ให้ฟังแล้ว

ภู+เณ+ตฺวา =ภาเวตฺวา ยัง...ให้เจริญแล้ว

๓) อเนกสระธาตุ (เว้นหมวด จุร ธาตุ) ลงการิตปัจจัยได้ทั้ง ๔ ตัว

ชาคร+ณาเป+ตฺวา =ชาคราเปตฺวา ยัง...ให้ตื่นแล้ว

กร+ณ+ตฺวา =กาเรตฺวา ยัง...ให้ทำแล้ว

๔) อเนกสระธาตุหมวด จุร ธาตุลงได้เฉพาะ ณาเป, ณาปย ปัจจัย

ฆุส+ณาเป+ตฺวา =โฆสาเปตฺวา ยัง...ให้ประกาศแล้ว

ชร+ณาปย+อิ+ตฺวา =ชาราปยิตฺวา ยัง...ให้ทรงไว้แล้ว

ทิส+ณาเป+ตฺวา =เทสาเปตฺวา ยัง...ให้แสดงแล้ว

๕) เมื่อลง เณ ณาเป ให้ลบ ณ เหลือไว้แต่ เอ และ อาเป ไม่ต้องลง อิ

อาคม

ปจ+เณ+ตฺวา =ปาเจตฺวา ยัง...ให้หุงแล้ว

มร+ณาเป+ตฺวา =มาราเปตฺวา ยัง...ให้ตายแล้ว

๖) เมื่อลง ฌย ณาปย ให้ลบ ณ เหลือไว้แต่ อย และ อาปย ต้องลง อิ

อาคมที่ อย และ อาปย ด้วย

ปจ+ฌย+อิ+ตฺวา =ปาจยิตฺวา ยัง...ให้หุงแล้ว

ปจ+ณาปย+อิ+ตฺวา =ปาจาปยิตฺวา ยัง...ให้หุงแล้ว

๕.วิธีการพยางค์ของ เณ, ฌย, ฌาเป, ฌาปย บัจจยในเหตุกัตตฺวาจก

๑)เอกสระธาตุที่เป็นสระ อุ, อุ พยางค์ อุ, อุ เป็น โอ แล้วแปลง โอ เป็น

อาว เช่น

สฺ+เณ+ตฺวา

=สาเวตฺวา

ยัง...ให้ฟังแล้ว

ภฺ+เณ+ตฺวา

=ภาเวตฺวา

ยัง...ให้เจริญ

จฺ+ฌย+อิ+ตฺวา

=จาวยนฺโต

ยัง...ให้เคลื่อนแล้ว

๒) เอกสระธาตุเป็นสระ อิ, อี พฤทธิ์ อิ, อี เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาย ด้วยอำนาจของ ฌาเป, ฌาปย บัจจยนี้ม้ออำนาจให้ทำการร้สสะ อาย กลับ เป็น อย ก็ได้ เช่น

ชื+ฌาเป+ตฺวา

=ชายาเปตฺวา

ยัง...ให้ชนะแล้ว

=ชยาเปตฺวา

ยัง...ให้ชนะแล้ว

นื+ฌาปย+อิ+ตฺวา

=นายาเปนุโต

ยัง...ให้นำไปแล้ว

=นยาเปตฺวา

ยัง...ให้นำไปแล้ว

ภื+ฌาเป+ตฺวา

=ภายาเปนุโต

ยัง...ให้กลัวแล้ว

=ภยาเปตฺวา

ยัง...ให้กลัวแล้ว

 สำหรับธาตุบางตัวที่มีอุปสรรคอยู่หน้าจะไม่พฤทธิ์สระต้นธาตุก็ได้ แต่ให้ลบสระต้นธาตุทิ้งแทน เช่น

อา+นี+ณาเป+ตฺวา = อานาเปตฺวา ยัง...ให้นำมาแล้ว

อุ+ลี+ณาเป+ตฺวา = อุลุสาเปตฺวา ยัง...ให้ยกขึ้นแล้ว

 ธาตุบางตัวพฤทธิ์ อี เป็น เอ เท่านั้นโดยไม่แปลง เอ เป็น อาย เช่น

ชี+ณาเป+ตฺวา = เชเปตฺวา ยัง...ให้สั้นไปแล้ว

๓. อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อุ พฤทธิ์ อุ เป็น โอ

ภุช+ณ+ตฺวา = โภเชตฺวา ยัง...ให้กินแล้ว

พุธ+ณ+ตฺวา = โฟธตฺวา ยัง...ให้รู้แล้ว

๔.อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อิ พยัทธ์ อิ เป็น เอ

ฉิท+ณาเป+ตฺวา =เฉทาเปตฺวา ยัง...ให้ตัดแล้ว

สิจ+ณาเป+ตฺวา =เสจาเปตฺวา ยัง...ให้รดแล้ว

๕.อเนกสระธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็น อ พยัทธ์ อ เป็น อา (แต่ธาตุบางตัวนิยม

ร้สสะกลับเป็น อ) เช่น

วส+ณาเป+ตฺวา =วาสาเปตฺวา ยัง...ให้อยุ่แล้ว

ลภ+ณาเป+ตฺวา =ลาภาเปตฺวา ยัง...ให้ได้แล้ว

หฺร+ณาเป+ตฺวา =หฺราเปตฺวา ยัง...ให้นำไปแล้ว

ชน+ณาเป+ตฺวา =ชนาเปตฺวา ยัง...ให้ชุดแล้ว

๖) ธาตุหมวด รุฐ ธาตุจะลงนิคคหิตอากาศกลางธาตุหรือไม่ลงก็ได้ ถ้าลงนิคคหิตให้แปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรคของพยัญชนะที่สุดธาตุ

(๑) ตัวอย่างกิริยาที่ไม่ลงนิคคหิตอากาศ

ภุช+ณาเป+ตฺวา = โภชาเปตฺวา ยัง...ให้กินแล้ว

ภิท+ณาเป+ตฺวา = เภทาเปตฺวา ยัง...ให้ทำลายแล้ว

ยุช+ณาเป+ตฺวา = โยชาเปตฺวา ยัง...ให้ประกอบแล้ว

(๒) ตัวอย่างกิริยาที่ลงนิคคหิตอากาศ

ภุช+ณาเป+ตฺวา = ภุญชาเปตฺวา ยัง...ให้กินแล้ว

ภิท+ณาเป+ตฺวา = ภินฺหาเปตฺวา ยัง...ให้ทำลายแล้ว

๗) อเนกสระธาตุในหมวด ทิว ธาตุจะลงปัจจัยประจำหมวดธาตุก่อนลง
ปัจจัยในเหตุกัตตฺวาจกก็ได้ ไม่ลงก็ได้ ถ้าลง ย ปัจจัยให้แปลง ย กับที่สุด
ธาตุเป็นอย่างอื่น เช่น จุจ, ชุช, ชุฉ, ปุป, พุพ, มุม, สฺส, ยฺห, ลฺล เป็นต้น

(๑) ตัวอย่างกิริยาที่ไม่ลง ย ปัจจัย

พุธ+ณาเป+ตฺวา = โฟธาเปตฺวา ยัง...ให้รู้แล้ว

สุธ+ณาเป+ตฺวา = โสธาเปตฺวา ยัง...ให้หมดแล้ว

(๒) ตัวอย่างกิริยาที่ลง ย ปัจจัย

พุธ+ย+ณาเป+ตฺวา = พุชฺฌาเปตฺวา ยัง...ให้รู้แล้ว

สุธ+ย+ณาเป+ตฺวา = สุชฺฌาเปตฺวา ยัง...ให้หมดจดแล้ว

๘) เอกสระธาตุและอเนกสระธาตุบางตัวในหมวด สุ ถ้าลงปัจจัยประจำ
หมวดด้วยแล้ว ให้ลง ณาเป ณาปย ปัจจัยเท่านั้น

ป+อป+อุณา+ณาเป+ตฺวา = ปาปฺอุณาเปตฺวา ยัง...ให้บรรลุลแล้ว

ลง อุณา กับ ณาเป

อา+วุ+ณา+ณาเป+ตฺวา = อาวุณาเปตฺวา

ยัง...ให้ร้อยแล้ว

ลง ณา กับ ณาเป

๙) ธาตุหมวด กี่ ธาตุจะลงปัจจัยประจําหมวดธาตุก่อนลงปัจจัยในเหตุกัต
ตุวากก็ได้น้ไม่ลงก็ได้น้ แต่โดยมากนิยมลง

(๑) ตัวอย่างกิริยาที่น้ไม่ลง นาน ปัจจัย

กึ+ณานเป+ตฺวา	=กยานเปตฺวา	ยัง...ให้ชื้อแล้ว
ชึ+ณานเป+ตฺวา	=ชยานเปตฺวา	ยัง...ให้ชนะแล้ว
ญาน+ณานเป+ตฺวา	=ญานเปตฺวา	ยัง...ให้รู้แล้ว

(๒) ตัวอย่างกิริยาที่ลง นาน ปัจจัย

กึ+นาน+ณานเป+ตฺวา	=กึนานเปตฺวา	ยัง...ให้ชื้อแล้ว
ชึ+นาน+ณานเป+ตฺวา	=ชึนานเปตฺวา	ยัง...ให้ชนะแล้ว

๑๐) ธาตุหมวด คห ธาตุจะลงปัจจัยประจําหมวดธาตุก่อนลงปัจจัยใน
เหตุกั้ตตุวากก็ไ้ได้ไม่ลงก็ไ้ได้ แต่โดยมากนิยมลง

(๑) ตัวอย่างกิริยาที่ไม่ลง ฌหา ปัจจัย

คห+ฌหา+ณาเป+ตฺวา =คฌหาเปตฺวา ยัง...ให้รับแล้ว

อุ+คห+ฌหา+ณาเป+ตฺวา =อุคคฌหาเปตฺวา ยัง...ให้เรียนแล้ว

(๒) ตัวอย่างกิริยาที่ลง ฌหา ปัจจัย

คห+ณาเป+ตฺวา =คาหาเปตฺวา ยัง...ให้รับแล้ว

อุ+คห+ฌหา+ณาเป+ตฺวา =อุคคาหาเปตฺวา ยัง...ให้เรียนแล้ว

๑๑) ธาตุหมวด จุร ให้ลงเฉพาะ ณาเป ณาปย ปัจจัยเท่านั้น

จุร+ณาเป+ตฺวา =โจธาเปตฺวา ยัง...ให้ลักแล้ว

คฺอุป+ณาเป+ตฺวา =โคธาเปตฺวา ยัง...ให้ค้อมครองแล้ว

รฺอุป+ณาเป+ตฺวา =โรธาเปตฺวา ยัง...ให้ปลุกแล้ว

 ธาตุในหมวดนี้บางตัวไม่ต้องพฤทธิสระต้นธาตุ เนื่องจากเป็นความ

นิยมทางภาษา

กถ+ณาเป+ตฺวา =กธาเปตฺวา ยัง...ให้กล่าวแล้ว

คณ+ณาเป+ตฺวา =คณาเปตฺวา ยัง...ให้นับแล้ว

ชฎ+ณาเป+ตฺวา =ชฎาเปตฺวา ยัง...ให้ถางแล้ว

๖. ตัวอย่างการประกอบटनाที่ปัจจัยเป็นเหตุกัตตฺวาจกในธาตุทั้ง ๘ หมวด

๑) หมวด ฎ ธาตุ

 เอกสระธาตุนีลงท้ายด้วยสระ อุ อุ

ฎ+เณ+ตฺวา = ภาเวตฺวา

ยัง... ให้เจริญแล้ว

ฎ+ณย+อิ+ตฺวา = ภาวยิตฺวา

ยัง... ให้เจริญแล้ว

จฺ+เณ+ตฺวา = จาเวตฺวา

ยัง... ให้เคลื่อนแล้ว

จฺ+ณย+อิ+ตฺวา = จาวยิตฺวา

ยัง... ให้เคลื่อนแล้ว

ชฺ+ณาเป+ตฺวา = ชวาเปตฺวา*

ยัง... ให้ท่องเที่ยวไปแล้ว

*ชฺ ธาตุนีนี้ไม่นิยมลง เณ, ณย ปัจจัย

 เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อี อี้

สี+ณาเป+ตฺวา	=สยาเปตฺวา	ยัง...ให้นอนแล้ว
นี+ณาเป+ตฺวา	=นยาเปตฺวา	ยัง...ให้นำไปแล้ว
ภี+ณาเป+ตฺวา	=ภยาเปตฺวา	ยัง...ให้กลัวแล้ว
วี+ณาเป+ตฺวา	=วายาเปตฺวา	ยัง...ให้ทอแล้ว
คิ+ณาเป+ตฺวา	=คยาเปตฺวา	ยัง...ให้ขบร้องแล้ว

 เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อี ให้ลบสระทิ้งได้บ้าง

อา+นี+ณาเป+ตฺวา	=อานาเปตฺวา	ยัง...ให้นำมาแล้ว
อุ+สี+ณาเป+ตฺวา	=อุสุสาเปตฺวา	ยัง...ให้ยกขึ้นแล้ว

เอกสระธาตุลงท้ายด้วยสระ อา

ทา+ณาเป+ตฺวา	=ทาเปตฺวา	ยัง...ให้ถวายเป็นแล้ว
ทา+ณาปย+อิ+ตฺวา	=ทาปยิตฺวา	ยัง...ให้ถวายเป็นแล้ว
นิ+ธา+ณาปย+อิ+ตฺวา	=นิธูปยิตฺวา	ยัง...ให้ฝังไว้แล้ว
นิ+ฐา+ณาปย+อิ+ตฺวา	=นิฐฐูปยิตฺวา	ยัง...ให้สำเร็จแล้ว
อุ+ฐา+ณาปย+อิ+ตฺวา	=อุฐฐูปยิตฺวา	ยัง...ให้ตั้งขึ้นแล้ว
ลัม+อุ+ฐา+ณาปย+อิ+ตฺวา	=ลัมภูฐฐูปยิตฺวา	ยัง...ให้ตั้งขึ้นแล้ว
ปา+ณ+อิ+ตฺวา	=ปาเยตฺวา*	ยัง...ให้ดื่มแล้ว

*ปา ธาตุนี้เท่าที่ปรากฏในวรรณคดีบาลีนิยมลง ณ, ฌย ปัจจัย

อเนกสัณฐานธาตุลงปัจจัยได้ทั้ง ๔ ตัว ตัวใดตัวหนึ่ง

มร+ณ+ตฺวา	=มาเรตฺวา	ยัง...ให้ตายแล้ว
มร+ณย+อิ+ตฺวา	=มารยิตฺวา	ยัง...ให้ตายแล้ว
ปจ+ณาเป+ตฺวา	=ปาจาเปตฺวา	ยัง...ให้หุงแล้ว
ปจ+ณาปย+อิ+ตฺวา	=ปาจาปยิตฺวา	ยัง...ให้หุงแล้ว
ลภ+ณาเป+ตฺวา	=ลาภาเปตฺวา	ยัง...ให้ได้แล้ว
ลภ+ณาปย+อิ+ตฺวา	=ลาภาปยิตฺวา	ยัง...ให้ได้แล้ว
สั+ปฏฺิ+อิสฺ+ณาเป+ตฺวา	=สมฺปฏฺิจฺฉาเปตฺวา*	ยัง...ให้รับพร้อมแล้ว

*แปลงพยัญชนะที่สัลดธาตุของ อิสฺ เป็น จฺฉ (สัททนีติสูตรที่ ๑๐๓๕)

๒)หมวด รุฐ ฉาตุ

รุฐ+ณ+ตฺวา

=รุฐฺณเตตฺวา

ยัง...ให้ปิดแล้ว

มฺจ+ณย+อิ+ตฺวา

=มฺจฺยิตฺวา

ยัง...ให้ปล่อยแล้ว

ภุช+ณาเป+ตฺวา

=ภุชฺซาเปตฺวา

ยัง...ให้กินแล้ว

ภิท+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ภินฺทาปยิตฺวา

ยัง...ให้ทำลายแล้ว

ลิป+ณ+ตฺวา

=ลิปฺเปตฺวา

ยัง...ให้ฉาบแล้ว

ลิจ+ณย+อิ+ตฺวา

=ลิจฺยิตฺวา

ยัง...ให้รดแล้ว

ยฺฐ+ณาเป+ตฺวา

=ยฺฐฺซาเปตฺวา

ยัง...ให้เทียมแล้ว

ปีส+ณาเป+ตฺวา

=ปีสฺซาเปตฺวา

ยัง...ให้มัดแล้ว

 หมวด รุฐ ฐาตุประกอบแบบไม่ลงนิกคหิตอาคม เช่น

รุฐ+เณ+ตฺวา	=โรเชตฺวา	ยัง...ให้ปิดแล้ว
มุจ+ณย+อิ+ตฺวา	=โมจยิตฺวา	ยัง...ให้ปล่อยแล้ว
ภุช+ณาเป+ตฺวา	=โภชาเปตฺวา	ยัง...ให้กินแล้ว
ภิท+ณาปย+อิ+ตฺวา	=ภาทาปยิตฺวา	ยัง...ให้ทำลายแล้ว
ลิป+เณ+ตฺวา	=เลเปตฺวา	ยัง...ให้ฉาบแล้ว
ลิจ+ณย+อิ+ตฺวา	=เสจยิตฺวา	ยัง...ให้รดแล้ว
ยุช+ณาเป+ตฺวา	=โยชาเปตฺวา	ยัง...ให้เทียมแล้ว
ฉิท+ณาปย+ตฺวา	=เฉทาปยิตฺวา	ยัง...ให้ตัดแล้ว

๓)หมวด ทิว ธาตุ

 อเนกสระธาตุ ลง (ย) ปัจจัยประจำหมวดธาตูก่อน

พฺร+ย+ณาเป+ตฺวา

=พฺรชฺฌาเปตฺวา

ยัง...ให้รู้แล้ว

วิธ+ย+ณาเป+ตฺวา

=วิชฺฌาเปตฺวา

ยัง...ให้เจาะแล้ว

มฺุส+ย+ณาเป+ตฺวา

=มฺุสฺสาเปตฺวา

ยัง...ให้ลิ้มแล้ว

รช+ย+ณาเป+ตฺวา

=รชฺชาเปตฺวา

ยัง...ให้กำหนดแล้ว

วิ+นส+ย+ณาเป+ตฺวา

=วินสฺสาเปตฺวา

ยัง...ให้พิณาศแล้ว

สฺุธ+ย+ณาเป+ตฺวา

=สฺุชฺฌาเปตฺวา

ยัง...ให้หมดจดแล้ว

 หมวด ทิว ธาตุประกอบแบบที่ไม่ลง ย บััจัยประจำหมวดธาตุ เช่น

พฐ+เณ+ตฺวา	=โพเชตฺวา	ยัง...ให้รู้แล้ว
สฐ+เณ+ตฺวา	=โสเชตฺวา	ยัง...ให้หมดจดแล้ว
มฺจ+ณาเป+ตฺวา	=โมจาเปตฺวา	ยัง...ให้พ้นแล้ว
รช+ณาเป+ตฺวา	=รชาเปตฺวา	ยัง...ให้กำหนดแล้ว

 เอกสัระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อี อี

ชี่+ณาเป+ตฺวา	=เชเปตฺวา	ยัง...ให้สิ้นไปแล้ว
นึ+ลี+ย+ณาเป+ตฺวา	=นึลียาเปตฺวา	ยัง...ให้ช่อนไปแล้ว
อา+ลี+ย+ณาเป+ตฺวา	=อลุลียาเปตฺวา	ยัง...ให้เนื่องกันแล้ว

เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วยสระ อา

นุ+หา+ณาเป+ตฺวา	=นุหาเปตฺวา	ยัง...ให้อาบแล้ว
ปริ+ยา+ณาเป+ตฺวา	=ปริยาเปตฺวา	ยัง...ให้เวียนรอบแล้ว
ปริ+หา+ณาเป+ตฺวา	=ปริหาเปตฺวา	ยัง...ให้ล้อมรอบแล้ว
นิ+วา+ณาเป+ตฺวา	=นิพฺวาเปตฺวา	ยัง...ให้ดับแล้ว
ป+วา+ณาเป+ตฺวา	=ปวาเปตฺวา	ยัง...ให้ฟุ้งไปแล้ว
ปฏฺิ+วา+ณาเป+ตฺวา	=ปฏฺิวาเปตฺวา	ยัง...ให้ย้อนกลับแล้ว

เอกสระธาตุที่ลงท้ายด้วย โอ (มีน้อย)

ปริ+โอ+ย+โส+ณาเป+ตฺวา	=ปริโยสาเปตฺวา	ยัง...ให้สำเร็จแล้ว
-----------------------	----------------	---------------------

๔)หมวด สฺ ฐาตุ

 ตามปกติไม่ลงปัจจัยประจำหมวดฐาตุ

สฺ+เณ+ตฺวา =สาเวตฺวา

ยัง...ให้ฟังแล้ว

สฺ+ณย+อิ+ตฺวา =สาวยิตฺวา

ยัง...ให้ฟังแล้ว

 นอกฐาตุบางตัวลงปัจจัยประจำหมวดฐาตุ

ป+อป+อุณา+ณาเป+ตฺวา =ปาปฺอนุเปตฺวา

ยัง...ให้บรรลุแล้ว

ปริ+ย+อป+อุณา+ณาเป+ตฺวา =ปริยาปฺอนุเปตฺวา

ยัง...ให้ศึกษาแล้ว

อเนกสระธาตุที่ไม่ลงปัจจัยประจําหมวดธาตุ

วิ+อา+อป+เณ+ตฺวา

=พฺยาเปตฺวา

ยัง...ให้กระจายแล้ว

ป+อป+เณ+ตฺวา

=ปาเปตฺวา

ยัง...ให้ถึงแล้ว

ปริ+ป+อป+เณ+ตฺวา

=ปริปาเปตฺวา

ยัง...ให้เป็นไปรอบแล้ว

๕) หมวด กิ ธาตุ

 แบบที่ลงปัจจัย นา ปัจจัยมีใช้มาก

กิ+นา+ณาเป+ตฺวา

=กีนาเปตฺวา

ให้ซื้อแล้ว

ชิ+นา+ณาเป+ตฺวา

=ชินาเปตฺวา

ให้ชนะแล้ว

ฐ+นา+ณาเป+ตฺวา

=ฐนาเปตฺวา

ให้กำจัดแล้ว

จิ+นา+ณาเป+ตฺวา

=จินาเปตฺวา

ให้สั่งสมแล้ว

ลู+นา+ณาเป+ตฺวา

=ลุนาเปตฺวา

ให้ตัดแล้ว

วิ+นิ+จิ+นา+ณาเป+ตฺวา

=วินิจฺจินาเปตฺวา

ให้วินิจฉัยแล้ว

(แปลง จ เป็น ฉ)

แบบที่ไม่ลงปัจจัย นา ปัจจัยมีใช้น้อย

กี+ณาเป+ตฺวา

=กยาเปตฺวา

ให้ซื้อแล้ว

ชี+ณาเป+ตฺวา

=ชยาเปตฺวา

ให้ชนะแล้ว

ฐุ+ณ+ตฺวา

=ธาเวตฺวา

ให้กำจัดแล้ว

จิ+ณาเป+ตฺวา

=จยาเปตฺวา

ให้สั่งสมแล้ว

ลฺุ+ณ+ตฺวา

=ลาเวตฺวา

ให้ตัดแล้ว

ลฺุ+ณาเป+ตฺวา

=ลวาเปตฺวา*

ให้เกี่ยวแล้ว

๖) หมวด คห ชาติ

 ลง ณา บัจจยประจำหมวดชาติ ให้ลบ ห ที่ คห

คห+ณา+ณาเป+ตฺวา =คณาเปตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

คห+ณา+ณาปย+อิ+ตฺวา =คณาปยิตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

 ไม่ลงบัจจยประจำหมวดชาติให้คงธาตุไว้ตามเดิม

คห+ณาเป+ตฺวา =คาหาเปตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

คห+ณาปย+อิ+ตฺวา =คาหาปยิตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

คห+เณ+ตฺวา =คาเหตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

คห+ณย+อิ+ตฺวา =คาหยิตฺวา ยัง...ให้ถือเอาแล้ว

๗) หมวด กร ธาตุ

กร+เณ+ตฺวา

=การเณตฺวา

ยัง...ให้ทำแล้ว

กร+ณย+อิ+ตฺวา

=การยิตฺวา

ยัง...ให้ทำแล้ว

กร+ณาเป+ตฺวา

=การาเปตฺวา

ยัง...ให้ทำแล้ว

กร+ณาปย+อิ+ตฺวา

=การापยิตฺวา

ยัง...ให้ทำแล้ว

ปฏฺิ+สํ+กร+ณาเป+ตฺวา =ปฏฺิสงฺขราเปตฺวา

ยัง...ให้ซ่อมแล้ว

ชาคร+ณาเป+ตฺวา

=ชาคราเปตฺวา

ยัง...ให้ตื่นแล้ว

ชาคร+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ชาครापยิตฺวา

ยัง...ให้ตื่นแล้ว

ตณ+ณาเป+ตฺวา

=ตানাเปตฺวา

ยัง...ให้แผ่ไปแล้ว

๘) หมวด จุร ชาติ

 ชาติที่มีสระต้นชาติเป็นสระ อุ พยัพธิ์ อุ เป็น โอ

จุร+ณาเป+ตฺวา	=โจราเปตฺวา	ยัง...ให้ลักแล้ว
จุร+ณาปย+อิ+ตฺวา	=โจราปยิตฺวา	ยัง...ให้ลักแล้ว
คฺอุป+ณาเป+ตฺวา	=โคปาเปตฺวา	ยัง...ให้คุ้มครองแล้ว
คฺอุป+ณาปย+อิ+ตฺวา	=โคปาปยิตฺวา	ยัง...ให้คุ้มครองแล้ว
รฺอุป+ณาปย+อิ+ตฺวา	=โรปาปยิตฺวา	ยัง...ให้ปลุกแล้ว
จฺอุท+ณาปย+อิ+ตฺวา	=โจทาปยิตฺวา	ยัง...หักท้วงแล้ว
ชฺอุส+ณาเป+ตฺวา	=โฆสาเปตฺวา	ยัง...ให้ป่าวร้องแล้ว

 ๓ ธาตุที่มีสระต้นธาตุเป็นสระ อ พุทธิ อ เป็น อา

วที+ณาปย+อิ+ตฺวา = วาทาปยิตฺวา ยัง...ให้ไหวแล้ว

ธร+ณาปย+อิ+ตฺวา = ธาราปยิตฺวา ยัง...ให้ทรงไว้แล้ว

วร+ณาเปย+ตฺวา = วาราเปตฺวา ยัง...ให้ห้ามแล้ว

นิ+วส+ณาปย+อิ+ตฺวา = นิवासาปยิตฺวา ยัง...ให้นั่งแล้ว

ปห+ณาเป+ตฺวา = ปาหาเปตฺวา ยัง...ให้ส่งไปแล้ว

ป+ญฺป+ณาปย+อิ+ตฺวา = ปญฺญาปาปยิตฺวา ยัง...ให้ปุแล้ว

 ธาตุบางตัวไม่นิยมพฤทธิ์สระต้นธาตุไม่ว่าจะเป็นกัตตุวาจกหรือ

เหตุกัตตุวาจกก็ตาม

คณ+ณาเป+ตฺวา

=คณาเปตฺวา

ยัง...ให้นับแล้ว

กถ+ณาเป+ตฺวา

=กถาเปตฺวา

ยัง...ให้กล่าวแล้ว

ชฎ+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ชฎापยิตฺวา

ยัง...ให้ถางแล้ว

ฐป+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ฐปापยิตฺวา

ยัง...ให้ตั้งไว้แล้ว

ทม+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ทมาปยิตฺวา

ยัง...ให้ฝึกแล้ว

ถก+ณาปย+อิ+ตฺวา

=ถกापยิตฺวา

ยัง...ให้ถากแล้ว

 ชาติที่มีสระต้นชาติเป็นสระ อี พยัญจน์ อี เป็น เอ

ทิส+ณาปย+อิ+ตฺวา =เทศาปยิตฺวา ยัง...ให้แสดงแล้ว

ปิส+ณาปย+อิ+ตฺวา =เปสาปยิตฺวา ยัง...ให้ส่งไปแล้ว

 ชาติที่มีสระต้นชาติเป็นสระเสียงยาวหรือไม่เข้าเกณฑ์ที่จะพยัญจน์ได้

ป+กาส+ณาปย+อิ+ตฺวา =ปกาสาปยิตฺวา ยัง...ให้ประกาศแล้ว

पाल+ณาปย+อิ+ตฺวา =पालापยิตฺวา ยัง...ให้รักษาแล้ว

มนฺต+ณาเป+ตฺวา =มนฺตาเปตฺวา ยัง...ให้ปรึกษาแล้ว

มนฺต+ณาปย+อิ+ตฺวา =มนฺตูปยิตฺวา ยัง...ให้ปรึกษาแล้ว

ปริ+วชฺช+ณาปย+ตฺวา =ปริวชฺชาปยิตฺวา ยัง...ให้เว้นแล้ว

 ชาติที่มีสระ อี อยู่ที่พยัญชนะที่สุดธาตุให้ลงนิคคหิตอาคมกลางธาตุ แล้วแปลงนิคคหิตเป็นพยัญชนะที่สุดวรรณคของพยัญชนะที่สุดธาตุนั้น

อุ+ป+ทิ+ณาเป+ตฺวา =อุ+ป+ณ+ทาเปตฺวา ยัง...ให้เยาะเย้ยแล้ว

ป+ฐิ+ม+ทิ+ณาเป+ตฺวา =ป+ฐิ+ม+ณ+ทาเปตฺวา ยัง...ให้ประดับแล้ว

ก+ปี+ณาเป+ตฺวา =ก+ม+ปาเปตฺวา ยัง...ให้ห้วนไหวแล้ว

ขุ+ลี+ณาเป+ตฺวา =ขุ+ลี+สาเปตฺวา ยัง...ให้ดำแล้ว

ว+มิ+ณาเป+ตฺวา =ว+มิ+ภาเปตฺวา ยัง...ให้ตวาดแล้ว